

บทบาทบุคลากรทีมศาสนพิธีในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

The Personnel Role of Religious Ceremony Team at Surindra Rajabhat University

พิพัฒน์ วิถี^{1*} พิทักษ์ แสนกล้า² พีรวัส อินทวิ³ ทองพูล ขุมคำ⁴ ธงไชย สุขแสง⁵ และ วิโรจน์ ทองปลิว⁶

Phiphat Withee^{1*}, Pitak Saenkla², Peerawat Inthawee³, Thongpool Khumkham⁴,

Thongchai Suksawaeng⁵, and Wirote Thongplew⁶

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์¹

คณะเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์²

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์³

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์⁴⁻⁶

Office of Academic Promotion and Registration, Surindra Rajabhat University¹

Faculty of Industrial Technology, Surindra Rajabhat University²

Office of Arts and Culture, Surindra Rajabhat University³

Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University⁴⁻⁶

*Corresponding author, e-mail: phiphat.withee@gmail.com

วันที่รับบทความ: 20 พฤษภาคม 2565; วันแก้ไขบทความ: 31 กรกฎาคม 2565; วันตอบรับบทความ: 9 สิงหาคม 2565

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การปฏิบัติงานของทีมศาสนพิธีในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นการรวบรวมองค์ความรู้โดยการสังเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม และถอดบทเรียนเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของบุคลากรด้านศาสนพิธี ซึ่งเรียกตัวเองว่า “ทีมศาสนพิธี” ผลการศึกษาจึงพบว่า ศาสนพิธีเป็นแบบแผนปฏิบัติที่นำมาซึ่งกระบวนการจัดกิจกรรมทางศาสนพิธีที่มีระบบการจัดการเป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือ ส่งเสริมให้การยอมรับและนับถือปฏิบัติด้วยความศรัทธา บุคคลผู้ทำหน้าที่ในการดำเนินการให้ศาสนพิธีนั้น ๆ สำเร็จ ลุล่วงไปด้วยดี นั่นคือ ศาสนพิธีที่ผู้ขับเคลื่อนกิจกรรมให้ศาสนพิธีมีส่วนร่วมสร้างระบบการทำงานให้เกิดความสะดวกรวดเร็ว ดำเนินการไปตามลำดับและบรรลุตามวัตถุประสงค์ มหาวิทยาลัยมีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถนำมาซึ่งองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสนพิธีหลากหลาย และองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดสู่กิจกรรมในรูปแบบศาสนพิธีนั้นจำเป็นต้องมีประสบการณ์ ความรู้ความสามารถจากบุคลากรของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ควรมีการจัดทำองค์ความรู้ศาสนพิธีสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อถ่ายทอดให้นักศึกษาหรือผู้ที่สนใจได้รับประโยชน์ จึงจะเป็นศาสนพิธีที่ทรงคุณค่าแก่สังคมอุดมปัญญาได้

คำสำคัญ: ศาสนพิธี บทบาท มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

Abstract

The purpose of this article was a synthesizing of the personnel role performance at Surindra Rajabhat University. It was collected information from the documents of the Department of Religious Affairs, Ministry of Culture and taken lessons about the duties of religious ceremony of personnel that

is called "the religious ceremony team". The study found that religious ceremony is a formal practice that provides for a well-established and organized process. These are accepted and respected by society with faith. The person who is responsible for the successful completion of that religious ceremony is the religious ceremony team. This team will be driven the activity and created a system of religious ceremony to facilitate through the sequence and achieve the objectives successfully. Surindra Rajabhat University has personnel who have the ability to bring knowledge about a variety of religious ceremony and transfer to the activities in the form of religious ceremony. This will be required experience, knowledge and competence from the personnel. Knowledge of religious ceremony should be developed into the learning process so that it can be passed on to students or interested people. Therefore, it will be a ritual that is valuable to a wealthy society.

Keywords: Religious Ceremony, Role, Surindra Rajabhat University

บทนำ

พุทธศาสนิกชนที่เคารพนับถือหลักธรรมคำสอนในพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ให้การยอมรับศาสนาพุทธว่าเป็นศาสนาประจำชาติที่มีหลักการเป็นเหตุเป็นผลมากที่สุด ได้น้อมนำเอาประเพณีวัฒนธรรมที่สืบเนื่องจากพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตจนกลายเป็นสายสัมพันธ์อันแนบแน่นรวมเป็นหนึ่งเดียวกับการดำรงชีวิต ที่ผ่านมาประวัติศาสตร์ความเป็นชาติไทยนั้นมีความเกี่ยวข้องสืบเนื่องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอดจนทำให้ชาวไทยผู้นับถือพุทธศาสนามีความเป็นพุทธศาสนิกชนสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันต่อเนื่องตลอดมา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556 : 1) มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เป็นสถาบันการศึกษาแห่งการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาที่มุ่งพัฒนาประชาชนให้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งเรียนรู้และตอบสนองการพัฒนาคนในระดับท้องถิ่น บุคลากรตามประกาศข้อบังคับว่าด้วยสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากร สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2565 ประกาศใช้เมื่อวันที่ 3 เมษายน 2565 (กองบริหารงานบุคคล, 2565) ได้กล่าวถึงความหมายของบุคลากรว่า “ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา และพนักงานมหาวิทยาลัยตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ว่าด้วย ข้อบังคับการบริหารงานบุคคลพนักงานมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2561” ซึ่งหน้าที่หลักของบุคลากรในมหาวิทยาลัยจึงมีหน้าที่พัฒนาองค์ความรู้ด้านวิชาการด้วยการสอน พัฒนาองค์ความรู้ใหม่ด้วยการพัฒนางานวิจัย และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่สังคมด้วยการบริการวิชาการ เป็นภาระงานที่บุคลากรจะต้องรับผิดชอบ นอกเหนือจากนั้นจะการจัดกิจกรรม ภายในที่บุคลากรจะได้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมกับมหาวิทยาลัยเพื่อแสดงออกถึงการแสดงความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นเสาหลักยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคลากรให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกับรูปแบบการทำงานในสถาบันแห่งนี้ ศาสนพิธี เป็นพิธีการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมหาวิทยาลัยตามความเชื่อ ความศรัทธาของบุคลากร เพราะประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธมากถึง 63,299,193 คน คิดเป็นร้อยละ 93.49 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565) จึงทำให้พุทธศาสนพิธีเข้ามามีบทบาทในกิจกรรมของมหาวิทยาลัย บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับพุทธศาสนพิธีจึงมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าที่ขับเคลื่อนกิจกรรมให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับศาสนพิธีนั้น ๆ

ศาสนพิธีเป็นแบบแผนการปฏิบัติงานที่มีรูปแบบเป็นที่ยอมรับของสังคม บุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ มีความเกี่ยวข้องด้วยกิจกรรมส่วนรวมที่ต้องจัดขึ้นตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นจะถูกสั่งการมาตาม

ขั้นตอนตามลำดับชั้นการทำงานราชการ โดยมากจะมีงานกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยสถาบันพระมหากษัตริย์ บุคลากรที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับศาสนพิธีจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งหวังนำองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีและพุทธศาสนพิธี บุคลากรปฏิบัติหน้าที่ในศาสนพิธี และองค์ความรู้ที่สามารถนำมาบูรณาการพัฒนา ศาสนพิธีในระดับสถาบันอุดมศึกษา โดยมุ่งหวังว่าการถอดบทเรียนศาสนพิธีที่สำคัญครั้งนี้จักเป็นประโยชน์ต่อการ บูรณาการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยต่อไป

ความสำคัญของศาสนพิธีและพุทธศาสนพิธี

กรมการศาสนา (2563 : 1 - 2) ได้กล่าวว่า ศาสนพิธี เป็นพิธีทางศาสนาหรือแบบแผนการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา ส่วนพุทธศาสนพิธี คือ แบบแผนธรรมเนียมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของศาสนาพุทธโดยมีพิธีกรรมเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงศาสนธรรมอันเป็นแก่นของพุทธศาสนาไว้ ดังนั้น ในการทำศาสนพิธีหรือพิธีกรรมต่าง ๆ ในพุทธศาสนาจึงต้องมีการแนะนำและให้ผู้ร่วมพิธีได้เข้าใจเกี่ยวกับพิธีต่าง ๆ จะได้ดำเนินการได้ถูกต้องตามจุดมุ่งหมายของศาสนพิธีนั้น ๆ และยังสามารถแบ่งลักษณะของศาสนพิธีออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. กุศลพิธี คือ พิธีกรรมที่เนื่องด้วยการอบรมความดีงามทางพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล เช่น การรักษาศีล การฟังธรรม การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น
2. บุญพิธี คือ พิธีทำบุญเป็นประเพณีในครอบครัวหรือสังคม เกี่ยวเนื่องด้วยวิถีแห่งการดำรงชีวิต แบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ งานมงคล และงานอวมงคล
3. ทานพิธี คือ พิธีถวายทานต่าง ๆ เป็นการสละบริจาคนั้น 4 คือ อาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย
4. ปกิณกพิธี คือ พิธีเบ็ดเตล็ด เป็นระเบียบแบบแผนที่เกี่ยวข้องกับมารยาทและวิธีปฏิบัติทางศาสนพิธี ซึ่งเนื่องด้วยพิธีทั้ง 3 ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

รูปแบบของศาสนพิธีเป็นการจัดลำดับความสำคัญของการกำหนดรูปแบบการปฏิบัติงานของศาสนพิธี จำแนกออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) งานพระราชพิธี เป็นพิธีการที่เกี่ยวข้องด้วยพระมหากษัตริย์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นเป็นประจำปี 2) งานพระราชกุศล เป็นงานที่พระมหากษัตริย์ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและบางงานเป็นงานที่ต่อเนื่องมาจากงานพระราชพิธี 3) งานรัฐพิธี เป็นงานที่รัฐบาลหรือทางราชการจัดขึ้นเป็นประจำปี โดยการกราบทูลเชิญพระมหากษัตริย์เป็นประธานในพิธี และ 4) งานราษฎร์พิธี เป็นงานทำบุญตามประเพณีที่ราษฎรจัดขึ้นเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ตนเอง ชุมชนหรือสังคมตามความเชื่อในท้องถิ่นนั้น ๆ

กรมการศาสนา (2556 : 15 - 16) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของพิธีที่สำคัญมีดังนี้

1. พิธีกรรม คือ การกระทำที่เป็นวิธีการเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จและนำไปสู่ผลที่ต้องการอันเป็นเครื่องน้อมนำศรัทธาที่จะพาเข้าสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของผู้ที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ และสามารถน้อมนำให้ผู้ศรัทธาเข้าถึงธรรมที่สูงขึ้น
2. พิธีการ คือ ขั้นตอนของพิธีที่กำหนดไว้ตามลำดับตั้งแต่เริ่มต้นพิธีจนจบพิธี เพื่อให้การจัดกิจกรรมในพิธีนั้น ๆ เป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อย และสวยงาม อันนำมาซึ่งความศรัทธาและความเชื่อในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ทั้งในส่วนผู้ที่เข้าร่วมพิธีและผู้ที่พบเห็น การเตรียมการของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานงานพิธีการ ต้องเตรียมกำหนดการเตรียมสถานที่ จัดเตรียมอุปกรณ์ และจัดเตรียมบุคลากร
3. พิธีกร คือ ผู้ดำเนินรายการประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ ให้เป็นไปตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้โดยทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านพิธีการ ประสาน ควบคุม และกำกับพิธีการต่าง ๆ ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยตามกำหนดการ ใน

กรณีที่เป็นพิธีกรรมทางศาสนา จะเรียกว่า “ศาสนพิธีกรรม” ซึ่งหมายถึงผู้ทำหน้าที่ควบคุมและปฏิบัติศาสนพิธีให้ถูกต้องตาม พิธีกรรมทางศาสนาตลอดจนประสานงานเพื่อให้การดำเนินกิจกรรมในพิธีนั้น ๆ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย คุณสมบัติ ของศาสนพิธีกรรมจะต้องมีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติศาสนพิธี มีไหวพริบ ปฏิภาณ ตัดสินใจ และแก้ไขข้อขัดข้อง ได้รวดเร็วและเรียบร้อย มีความแม่นยำ ละเอียด รอบคอบ การแต่งกายและปฏิบัติตนให้เหมาะสมตามกาลเทศะ มีมารยาทเรียบร้อย และสามารถประสานงาน ควบคุม กำกับพิธีกรรมได้ ตัวอย่างการแต่งกาย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การแต่งกายที่เหมาะสมตามกาลเทศะ

ที่มา: พิทักษ์ แสนกล้า (2564)

จากภาพที่ 1 เป็นการแต่งกายในบทบาทที่ศาสนพิธีในโครงการทอดกฐินสามัคคี มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์ ประจำปี พ.ศ. 2564 ซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 13 พฤศจิกายน 2564 ณ วัดโพธิ์ศรี บ้านฝื่อ ตำบลบ้านฝื่อ อำเภอ จอมพระ จังหวัดสุรินทร์ จะเห็นว่าการแต่งกายที่อยู่ในรูปแบบเดียวกันเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่แสดงบทบาทให้เกิด ความน่าเชื่อถือ ในที่ศาสนพิธีจะมีหัวหน้าชุด (เสื้อสีเหลือง) เป็นผู้ประสานงานหลักและคอยอำนวยความสะดวก แก้ปัญหาเฉพาะหน้าให้ทีมงานดำเนินกิจกรรมได้อย่างคล่องตัว ศาสนพิธีกรรม (ผูกผ้าคาดเอวสีแดง) ทำหน้าที่พิธีกรรม ดำเนินรายการตามกำหนดการของงาน และที่ศาสนพิธี (ผ้าคาดเอวสีเขียว) ทำหน้าที่คอยอำนวยความสะดวก การ หยิบจับ และขับเคลื่อนงานตามรายละเอียดของกิจกรรม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์มีกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนพิธีที่สำคัญหลายกิจกรรมรวมทั้งที่ไปร่วมกิจกรรมกับ ส่วนราชการของจังหวัดและกิจกรรมที่จัดขึ้นเองภายในมหาวิทยาลัย เช่น งานพิธีเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคต

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พิธีบำเพ็ญกุศลและกิจกรรมน้อมรำลึกเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตฯ พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรประจำปี งานมหรสพสมโภชเนื่องในโอกาสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นต้น การจัดพิธีของส่วนราชการในวันสำคัญที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์มีอยู่ 2 กรณี คือ 1) การจัดแบบมีพิธีสงฆ์ (งานมงคล และงานอวมงคล) 2) การจัดแบบไม่มีพิธีสงฆ์ (มีเฉพาะถวายราชสักการะ) ซึ่งพิธีบำเพ็ญกุศลเพื่อน้อมเกล้าฯ ถวายแด่พระราชกุศลแด่พระมหากษัตริย์หรือพระบรมวงศ์ที่ทรงพระชนม์อยู่จัดแบบงานมงคล แต่ถ้าเป็นพิธีบำเพ็ญกุศลเพื่ออุทิศถวายแด่พระมหากษัตริย์ หรือพระบรมวงศ์ที่สวรรคตหรือสิ้นพระชนม์แล้วจัดแบบงานอวมงคล การนิมนต์พระสงฆ์ในพิธีทั้ง 2 นั้นควรใช้พระสงฆ์ จำนวน 10 รูป ตามระเบียบข้อปฏิบัติที่งานพระราชพิธีพระราชทานเพลิงศพกระทรวงวัฒนธรรมได้กำหนดไว้

บุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศาสนพิธี

บุคลากรในบทความนี้หมายถึงข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา และพนักงานมหาวิทยาลัยตามข้อบังคับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ว่าด้วยข้อบังคับการบริหารงานบุคคลพนักงานมหาวิทยาลัย พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีจิตอาสาปฏิบัติหน้าที่ในด้านศาสนพิธี ทั้งนี้ไม่มีกลุ่มงานรองรับในส่วนงานของมหาวิทยาลัย เป็นการรวมกลุ่มกันในรูปแบบความสัมพันธ์ตามสายงานหรือมีอดีตที่มีสายสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา ดังนั้นบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่จึงเป็นผู้มีองค์ความรู้ด้านศาสนพิธีเป็นพื้นฐานเดิมและได้รับการฝึกอบรมเพิ่มพูนประสบการณ์ในภายหลัง

พิธีการจัดศาสนพิธีนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับคณะบุคคล 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้จัดงาน และ กลุ่มผู้เชิญมาร่วมหรือประกอบกิจกรรมในงานศาสนพิธีนั้น ๆ ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในรอบปี พ.ศ. 2559 - 2565 ที่ผ่านมา บุคลากรในมหาวิทยาลัยได้รับบทบาทเกี่ยวกับศาสนพิธีมากขึ้น โดยการจัดกิจกรรมเนื่องในสถาบันพระมหากษัตริย์ พระบรมศานูวงศ์ ทางรัฐบาลได้ให้หน่วยงานทางราชการได้จัดศาสนพิธีเพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และภายหลังจากนั้นได้มีศาสนพิธีเกี่ยวกับพระมหากษัตริย์เป็นกิจกรรมในสถาบันการศึกษามากขึ้น และกลุ่มบุคคลที่มหาวิทยาลัยเรียนเชิญมาร่วมงานศาสนพิธี ดังนี้

กลุ่มผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินงานศาสนพิธี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์นั้นได้จัดกิจกรรมที่สำคัญโดยมากจะมอบหมายให้สำนักงานอธิการบดีเป็นเจ้าภาพจัดงาน โดยประสานความร่วมมือทุกภาคส่วนเข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีนั้นจะมอบหมายให้ทีมศาสนพิธีของมหาวิทยาลัยกำหนดวางแผนการทำงาน ซึ่งทีมศาสนพิธีนี้เป็นการรวมกลุ่มของคณะบุคคลที่มีจิตอาสาในการทำหน้าที่ ซึ่งมีสมาชิกหลักที่เป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยทั้งสายสนับสนุนวิชาการและสายวิชาการ ร่วมกันปฏิบัติหน้าที่ ในทีมศาสนพิธีนี้จะมีการสมมติตัวแทนตำแหน่งการทำงานกันเอง โดยมอบหมายให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรวัส อินทวิ เป็นหัวหน้าทีมศาสนพิธี ทำหน้าที่ในการร่วมประชุมหรือมอบหมายให้ลูกทีมเข้าร่วมประชุมร่วมกับมหาวิทยาลัย ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดศาสนพิธีที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ทีมศาสนพิธีนี้เป็นการรวมกลุ่มจากศรัทธาด้วยใจทำงานแบบจิตอาสา ไม่มีตำแหน่งหน้าที่ในหน่วยงานและคณะทำงานมาจากหลายหน่วยงานในมหาวิทยาลัย มีตำแหน่งทางวิชาการและคุณวุฒิต่างกัน แต่มีความเชื่อศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จึงได้มีการรับอาสาสมัครทีมเข้าร่วมกระบวนการศาสนพิธีอาสาทำหน้าที่ให้แก่มหาวิทยาลัย เบื้องต้นสามารถวิเคราะห์คุณสมบัติของคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 วิเคราะห์คุณสมบัติของคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ในกระบวนการศาสนพิธี

ประสบการณ์	ความรู้ความสามารถ	คิดเป็นร้อยละ
อดีตเคยเป็นนักบวชในพระพุทธศาสนามาก่อน	1. เคยบวชเรียนหลักคำสอนในพุทธศาสนา 2. มีคุณวุฒิทั้งทางโลกและทางธรรม - ทางโลก คือ เคยศึกษาในสถาบันสงฆ์ทั้งระดับโรงเรียนปริยัติและมหาวิทยาลัยของสงฆ์ - ทางธรรม คือ หลักสูตรปริยัติธรรม และบาลี	98 %
เป็นบุคคลผู้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา	สามารถท่องจำบทสวดหรือคำกล่าวในพิธีกรรมต่าง ๆ สำเร็จการศึกษาทางด้านศาสนาหรือปรัชญา	2%

จากตารางข้างต้น พบว่า บุคลากรที่อาสาเข้ามาทำหน้าที่นั้นส่วนใหญ่ล้วนแต่เป็นอดีตนักบวชของพระพุทธศาสนา และมีปณิธานที่มุ่งหวังว่าวิชาความรู้จากการที่ตนได้บวชเรียนมาจักได้ใช้ประโยชน์ในกิจกรรมของส่วนรวมเพื่อสืบทอดบวรพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอยู่ในสังคมไทยต่อไป

ช่วงเวลาที่ผ่านมามาตั้งแต่ พ.ศ. 2559 มาจนถึงปัจจุบันนี้ ทีมศาสนพิธีได้มีโอกาสเข้าปฏิบัติหน้าที่งานของมหาวิทยาลัยหลายครั้งและแสดงออกถึงความเป็นผู้มีจิตอาสา ร่วมกับกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติอย่างถูกต้องตามข้อบังคับในการปฏิบัติงานศาสนพิธี เช่น งานพระราชพิธีเกี่ยวกับกรณีการสวรรคตของในหลวงรัชการที่ 9 คือ งานพิธีเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคต พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พิธีบำเพ็ญกุศลและกิจกรรมน้อมรำลึกเนื่องในวันคล้ายวันสวรรคตฯ กลุ่มบุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่นั้นจะแบ่งงานตามความถนัดและความรู้ความสามารถของทีม ดังนี้

1. หัวหน้าทีมศาสนพิธีกร มอบหมายให้ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พีรวัส อินทวิ ทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับทีมงาน และกำกับ ควบคุมการดำเนินงานด้านศาสนพิธี ให้บรรลุไปตามวัตถุประสงค์
2. ศาสนพิธีกร มอบหมายให้ อาจารย์ ดร.ธงชัย สุขแสวง เป็นผู้ทำหน้าที่ศาสนพิธีกรหลักร่วมกับพิธีกรจัดงานของส่วนกลาง
3. ผู้ช่วยศาสนพิธีกร มอบหมายให้นายพิพัฒน์ วิถี เป็นผู้ประสานงานกิจกรรม รวมทั้งวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการปฏิบัติหน้าที่ เตรียมเชิงรูปเทียน โต๊ะหมู่บูชา ชันน้ำมันต์ สายสัญญาณ อำนวยความสะดวกให้กับศาสนพิธีกร และหากจำเป็นต้องทำหน้าที่แทนศาสนพิธีกรหลัก จะต้องสามารถดำเนินงานให้บรรลุตามกำหนดการได้
4. ลูกทีมศาสนพิธี ทุกคนที่เป็นอยู่ในทีมต้องรับมอบหมายกิจกรรมส่วนย่อยในงานนั้น เช่น รับส่งพระภิกษุสงฆ์ที่มาร่วมกิจกรรม ประสานงานรถที่ใช้สำหรับ รับ - ส่ง วัสดุอุปกรณ์ และเข้าประกอบพิธีการด้านในกิจกรรม ได้แก่ การหยิบจับ หรือเข้าวางไทยธรรม ไทยทาน และเตรียมอุปกรณ์ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในศาสนพิธีนั้น ๆ ทั้งนี้ทีมศาสนพิธีจะเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ร่วมกันทุกคนให้ครบตามจำนวนพระสงฆ์ที่นิมนต์มา 10 รูป ลูกทีมทั้งหมด 10 คน จะต้องเตรียมพร้อมตลอดเวลา

กลุ่มบุคคลที่มหาวิทยาลัยเรียนเชิญมาร่วมงานศาสนพิธี

การประกอบพิธีกรรมตามหลักศาสนพิธีนั้นจำเป็นต้องมีการอุปโลกน์หรือสมมติบุคคลเป็นผู้ทำหน้าที่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งองค์ประกอบของบุคคลดังกล่าวจะถูกจัดวางให้มีตำแหน่งที่สำคัญในพิธีกรรมดังนี้

1. พระภิกษุสงฆ์ การนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาร่วมพิธีนั้น ทีมศาสนพิธีผู้ร่วมวางแผนการดำเนินการในส่วนนี้จะต้องได้ทราบรายละเอียดลำดับกิจกรรมที่ส่วนกลางกำหนดจะดำเนินการ เพราะบางครั้งต้องใช้อุปกรณ์ประกอบ เช่น พัดยศ บาตร เป็นต้น และการแจ้งวัตถุประสงค์ของการนิมนต์จะต้องชัดเจนว่าต้องการให้พระคุณเจ้านั้นอนุเคราะห์ สังเคราะห์ญาติโยมในเรื่องใดบ้าง เช่น การเจริญพระพุทธมนต์ การประพรมน้ำพระพุทธมนต์ การรับบิณฑบาต การกล่าวสัมโมทนียกถา เป็นต้น

2. ประธานในพิธี การพิจารณาบุคลากรในมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์เพื่อทำหน้าที่เป็นประธานในพิธีนั้น จะพิจารณาจากตำแหน่งทางการบริหารภายในหน่วยงานจากตำแหน่งสูงสุดลงมาตามลำดับชั้น เช่น นายกสภามหาวิทยาลัย คณะกรรมการสภามหาวิทยาลัย อธิการบดี รองอธิการบดี คณบดี ผู้อำนวยการสำนัก เป็นต้น ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้รับมอบหมายหรือเชิญมาเป็นประธานในพิธีจะมีหน้าที่ในการจัดรูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และร่วมเป็นผู้ถวายไทยธรรม-ไทยทานด้วย

หัวหน้าทีมศาสนพิธีจะต้องแจ้งรายละเอียดให้ประธานในพิธีที่เดินทางมาถึงมณฑลพิธีได้ทราบกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติในศาสนพิธีนั้นอย่างละเอียด เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของประธานพร้อมกับการสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

3. ผู้มีเกียรติร่วมถวายเครื่องไทยธรรม-ไทยทาน การจัดกิจกรรมที่มีการเชิญบุคลากรที่เป็นผู้บริหารของหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัยนั้น ส่วนมากจะเชิญหัวหน้าส่วนราชการในหน่วยงานพร้อมด้วยบุคลากร และบางหน่วยงานหัวหน้าส่วนราชการนั้น ๆ อาจมาไม่ได้และมีการมอบหมายบุคลากรในหน่วยงานมาร่วมกิจกรรม ทั้งนี้ผู้ช่วยศาสนพิธีจะต้องสังเกตบุคลากรที่มาร่วมงาน และก่อนจะถึงเวลาสำหรับการเริ่มศาสนพิธีจะต้องตรวจสอบและจัดทำข้อมูลผู้ร่วมถวายเครื่องไทยธรรม-ไทยทาน โดยการขอความอนุเคราะห์คณะผู้บริหารที่เป็นหัวหน้าส่วนราชการหรือตัวแทน เข้าร่วมถวาย และจัดทำข้อมูลให้ศาสนพิธีกรได้ประกอบการกล่าวรายชื่อในกิจกรรมต่าง ๆ

สรุปได้ว่าบุคลากรผู้ปฏิบัติหน้าที่ในศาสนพิธีของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์นั้นจำเป็นอย่างยิ่งจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักการของศาสนพิธี มีประสบการณ์ร่วมกิจกรรมของส่วนงาน มีความเข้าใจในบทบาทที่ตนเองจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างถูกต้องและเหมาะสม การรวมทีมของกลุ่มงานศาสนพิธีที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ ณ ปัจจุบันเป็นเพียงกลุ่มจิตอาสาที่มีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีความรักสามัคคีในองค์กร พร้อมเสียสละเพื่อกิจกรรมส่วนรวม แม้ว่าบางครั้งจะต้องลดฐานะทางสังคมร่วมปฏิบัติหน้าที่กับบุคลากรต่างสายงาน นั้นเพราะมีเป้าหมายอันเดียวกันคือต้องการทุกคนเข้าใจในบทบาทและภาระรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จไปด้วยกัน โครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ บรรลุเป้าหมายตามกำหนดการในแผนงานนั้น ๆ อย่างดีเยี่ยม

องค์ความรู้ที่สามารถนำมาบูรณาการพัฒนาศาสนพิธีในระดับสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีระบบการเรียนรู้งานพัฒนาสติปัญญาความรอบรู้ทุกด้าน รวมทั้งความเป็นมืออาชีพในการปฏิบัติงาน สมรรถนะที่มุ่งหวังให้บุคลากรและนักศึกษานั้นต้องได้มีโอกาสรับใช้สังคม พัฒนาท้องถิ่นให้ยกระดับคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การจัดการกิจกรรมเกี่ยวกับศาสนพิธีนั้นเป็นกระบวนการที่นำพิธีกรรมความเชื่อทางพุทธศาสนามาใช้เป็นเครื่องมือยึดเหนี่ยวจิตใจให้เป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และเป็นการสะท้อนถึงความมั่นคงในบวรพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง องค์ความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติหน้าที่ด้านศาสนพิธีนั้นสามารถนำมาบูรณาการจัดการเรียนการสอนในระดับหลักสูตรของมหาวิทยาลัยได้ เช่น กิจกรรมการสำหรับการปฐมนิเทศ รับน้อง พิธีอัญเชิญตราพระราชลัญจกรประจำปี พิธีทำบุญเนื่องในกิจกรรมของสาขาวิชานั้น ๆ เป็นต้น การบูรณาการองค์ความรู้ที่สำคัญ คือ การนำเอาแบบแผนที่เหมาะสมหรือรูปแบบการจัดการกิจกรรมที่เหมาะสมและถูกต้องมาใช้ด้วยกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการถ่ายทอด และถอดบทเรียนที่สำคัญเป็นหนังสือหรือตำรา เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีอยู่ให้ได้รับการขับเคลื่อนและพัฒนาต่อไปได้ ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์นั้นมีการกำหนดกรอบมาตรฐานของหลักสูตรที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบัณฑิตตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2554 ได้กำหนดให้บัณฑิตที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันอุดมศึกษาต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้ ในด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมสถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ ทั้งในระดับหน่วยงานและระดับสถาบัน มีระบบและกลไกในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนโดยตรงหรือโดยอ้อม เพื่อให้ผู้เรียนและบุคลากรของสถาบันได้รับการปลูกฝังให้มีความรู้ ตระหนักถึงคุณค่า เกิดความซาบซึ้งและมีสุนทรียะต่อศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องจรรโลงความดีงามในการดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ มีวิถีชีวิตที่ปรารถนาและเรียนรู้วิธีการจัดการวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ไม่พึงปรารถนาได้ สถาบันมีการควบคุมการดำเนินงานด้านนี้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์การดำเนินงานด้านการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมของสถาบัน เพราะฉะนั้น กระบวนการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องถูกกำหนดในการออกแบบการเรียนรู้ในทุกสาขาวิชา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2560 : 3 - 4) นอกจากนี้ กฎกระทรวงยังกำหนดมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565 (ราชกิจจานุเบกษา, 2565 : 14) เน้นให้ผู้เรียนมีผลลัพธ์ต้องสร้างผลที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากการศึกษา ฝึกอบรม หรือประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการฝึกปฏิบัติ หรือการเรียนรู้จริงในทำงานระหว่างการศึกษาศึกษา

2. กระบวนการถ่ายทอด การจัดการเรียนรู้ที่จะทำให้บัณฑิตหรือบุคลากรในมหาวิทยาลัยได้ประโยชน์สำหรับการนำศาสนพิธีไปใช้ในกิจกรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งว่าจะต้องได้รับกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของประสบการณ์ การนำประสบการณ์มาใช้ประกอบการถ่ายทอดจะสร้างองค์ความรู้ที่มีมีโนภาพได้ชัดเจน และกระบวนการถ่ายทอดที่ดีที่สุด คือการปฏิบัติงานให้เห็นเป็นตัวอย่างจากการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ บัณฑิตที่เรียนรู้จากการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจะมีโอกาสได้รับประสบการณ์มากกว่าการรับข้อมูลจากบุคลากร การนำนักศึกษาเข้าร่วมกระบวนการเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมส่วนใดส่วนหนึ่งจะเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้ดีที่สุด ดังนั้น กิจกรรมใดก็ตามที่มีนักศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้บุคลากรจะต้องมีการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือเป็นที่เล็งในการดำเนินการกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย เพื่อป้องกันปัญหาอันเกิดจากสิ่งที่ไม่คาดคิดมีความผิดพลาดได้ ผู้ช่วยศาสนพิธีกรจึงมีความสำคัญและจำเป็นจะต้องมีการชี้แจงและฝึกปฏิบัติให้ผู้ร่วมกิจกรรมนั้นได้เข้าใจในกิจกรรมนั้น ๆ อย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ สอดคล้องกับกฎกระทรวงมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดม พ.ศ. 2565 (ราชกิจจานุเบกษา, 2565 : 29) กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาระดับมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมต้องมีอย่างน้อย 4 ด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านจริยธรรม และด้านลักษณะบุคคล

3. การถอดบทเรียน การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนพิธีหลายครั้งที่ผู้ร่วมกิจกรรมจะคาดการณ์ขั้นตอนวิธีการดำเนินงาน ถึงแม้ว่าบางครั้งส่วนกลางจะมีกำหนดการแจ้งประกาศให้ทราบแล้วก็ตาม แต่รายละเอียดเล็ก ๆ นั้นจะมีขั้นตอนที่ฝ่ายศาสนพิธีการจะสร้างแผนงานประกอบเพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการนั้น ๆ และวางแผนมอบหมายงานให้ทีมศาสนพิธีปฏิบัติงาน รายละเอียดนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาสนพิธีกรจะต้องมีความเห็นสอดคล้องกับทีมเพื่อขับเคลื่อนกระบวนการให้ดำเนินการไปตามกำหนดการส่วนกลางกำหนดไว้ และมีความเหมาะสมตามเวลานั้น

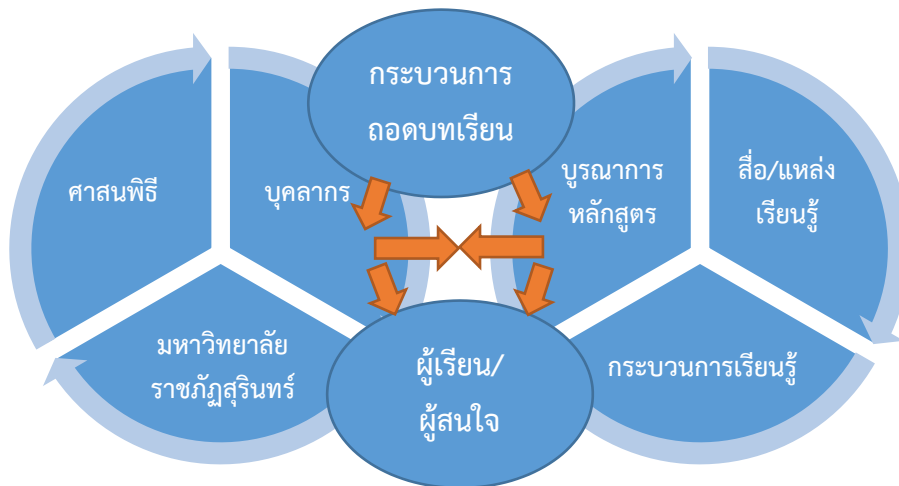

การถอดบทเรียนสำหรับการทำงานในทีมศาสนพิธีจะมีการกำหนดแผนการปฏิบัติงาน สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การถอดบทเรียนสำหรับการทำงานในทีมศาสนพิธีจะมีการกำหนดแผนการปฏิบัติงาน

รายละเอียดของกิจกรรม	ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
1. การศึกษารายละเอียดของงานโดยภาพรวม	หัวหน้าทีมศาสนพิธีเข้าร่วมประชุมและรับงานมา
2. การกำหนดแผนงานประกอบกิจกรรมของกำหนดการ	ประชุมทุกคนในทีมศาสนพิธีทำความเข้าใจร่วมกัน
3. การยกร่างกิจกรรมย่อยประกอบตามบทบาท	ตามหน้าที่ของบุคลากรที่ได้รับมอบหมายทุกคนในทีมศาสนพิธี
4. การพิจารณากิจกรรมย่อย	วิพากษ์วิจารณ์ความเหมาะสมและกำหนดรายละเอียดเพิ่มเติม
5. มอบหมายงานตามกิจกรรม	แบ่งงานรับผิดชอบตามกิจกรรมย่อย

จากตารางที่ 2 องค์กรความรู้ที่สามารถนำมาบูรณาการพัฒนาศาสนพิธีในระดับสถาบันอุดมศึกษา นอกจากจะมีการกำหนดกรอบแผนงานจากส่วนกลางมาแล้วส่วนหนึ่งก็ตาม ผู้ทำหน้าที่ศาสนพิธีจะต้องสร้างแผนงานประกอบสร้างความเข้าใจในทีมงานเพิ่มเติมอีก ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ตรงนี้จึงเป็นรายละเอียดที่ต้องใช้องค์ความรู้ที่แท้จริงมาปฏิบัติงาน ดังนั้นองค์ความรู้ที่ถอดรูปแบบการทำงานออกมาเป็นกระบวนการถอดบทเรียนนั้นจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง การถอดบทเรียนศาสนพิธีสามารถแสดงเป็นผังมโนทัศน์ได้ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ผังมโนทัศน์ศาสนพิธี

บทสรุป

ศาสนพิธีนั้นเป็นระเบียบแบบแผนการปฏิบัติงานที่เป็นที่ยอมรับ การนำศาสนพิธีมาใช้ในกิจกรรมนั้น ๆ อาจมีรูปแบบที่แตกต่างกันตามโครงการหรือกิจกรรมนั้น ๆ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์มีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับงานพระราชพิธีที่รัฐบาลแจ้งหรือมอบหมายให้จัดภายในหน่วยงานของตนบ่อยครั้ง บุคลากรที่ปฏิบัติหน้าที่จึงจำเป็นต้องมีองค์

ความรู้ประสบการณ์ และทักษะการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับศาสนพิธีที่ถูกต้องและเหมาะสม บุคลากรคือหัวใจหลักของการขับเคลื่อนกิจกรรมให้บรรลุและดำเนินการไปด้วยความเหมาะสม ในมุมมองของผู้เขียนบทความนี้เห็นว่า บุคลากรในหน่วยงานราชการมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการฝึกอบรมหรือหน่วยงานผู้เป็นเจ้าของภาพในการเข้ามารับผิดชอบและร่วมเป็นฐานการขับเคลื่อนกิจกรรมให้เกิดความเหมาะสมตามกิจกรรม การคัดเลือกบุคคลเข้ามาปฏิบัติหน้าที่ในงานศาสนพิธีที่จัดขึ้นนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดพื้นฐานจากความรู้ ความเข้าใจ ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ร่วมทั้งทักษะที่ได้รับการฝึกอบรมมาใช้ในกิจกรรมศาสนพิธี จึงจะทำให้การจัดกิจกรรมนั้นประสบความสำเร็จและมีความเหมาะสม การสร้างทีมปฏิบัติงานให้เกิดความเข้มแข็งและนำไปสู่ความรักความศรัทธาในกิจกรรมนั้นจะสร้างพลังให้ศาสนพิธีที่ปฏิบัติงานนั้นเกิดแบบแผนที่น่าเคารพเชื่อถือต่อสายตาผู้ร่วมงาน สร้างแบบแผนที่เป็นมาตรฐานมีความถูกต้องและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีต่อไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2556). **คู่มือการปฏิบัติศาสนพิธีเบื้องต้น**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กรมการศาสนา. (2563). **ศาสนพิธีและมารยาทไทย**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กองบริหารงานบุคคล. (2565). **ข้อบังคับว่าด้วยสมรรถนะ ความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงานสำหรับบุคลากร สังกัดมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ พ.ศ. 2565** [Online]. ค้นเมื่อ 30 เมษายน 2565, จาก <https://srru.ac.th/personnel/document/138>
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต).
- พิทักษ์ แสนกล้า. (2564). **โครงการทอดกฐินสามัคคี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ประจำปี พ.ศ. 2564** [ภาพถ่าย]. 13 พฤศจิกายน 2564. สุรินทร์ : วัดโพธิ์ศรี บ้านฝื่อ ตำบลบ้านฝื่อ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2565ก). **กฎกระทรวงมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565**. เล่มที่ 139 ตอนที่ 20 ก. 28 - 31. 31 มีนาคม 2565.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2565ข). **กฎกระทรวงมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2565**. เล่มที่ 139 ตอนที่ 20 ก. 12 - 19. 31 มีนาคม 2565.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2560). **เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2558 และเกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง**. กรุงเทพฯ : วงศ์สว่างพัลลภซิง แอนด์ พรีนติ้ง.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). **สาขาศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม** [Online]. ค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2565, จาก https://osstat.nso.go.th/statv5/list.php?id_branch=4.